

Kun journalismi jäi kritiikin jalkoihin

LEHTIRANTA, Erkki & SAALONEN, Kristina (toim.). Musiikkijournalismi. Musiikin ja median kohtaamisia. Sibelius-Akatemian koulutusjulkaisuja 9. Helsinki 1993. 177 s.

Journalismin tutkimus ei juurikaan ole kiinnittänyt huomiota kulttuurijournalismin alueeseen, syylistyen samaan näkökulmattomuuteen kuin perinteinen kulttuuritutkimus, joka on ollut aina viimeaikoihin saakka varsin sokea joukkoviestinnälle. Tätä aukkoa on lähtenyt paikkaamaan esillä oleva musiikkijournalismia penkova esseekokoelma, jonka kunianhimoisena tehtävänä on ollut kohdistaa läpivalaisu kritiikkiin ja muihin musiikkijournalisteihin niin musiikin ystävänä, musiikintekijöiden kiistakumppaneina kuin maunmuokkaajinakin.

Musiikkikritiikkiä ja -kritiikistä on Suomessa kirjoitettu varsin paljon. Itse musiikkijournalismi laajempaan joukkoviestinnän osana on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle. Kirjan alkusanoissa mainitaankin antologian yhdeksi tehtäväksi tuoda musiikkijournalistien panos parhaillaan käytävään journalismikeskusteluun.

Itsensä määrittelyn ongelma

Esseekokoelma lähtee liikkeelle oleellisilla kysymyksillä; mitä on musiikkijournalismi ja keitä ovat musiikkijournalistit. Kulttuurijournalisti Erkki Lehtiranta kirjoittaa, ettei musiikkijournalismin aluetta voi tarkasti rajata. Se käsittää laajan kentän ilman selviä rajoja. Lehtiranta esittää varsin jaarittelevan esimerkin veteen piirretystä viivasta: Esimerkiksi äänitteiden oheistekstit voivat olla musiikkijournalismia, mikäli ne on kirjoittanut levy-yhtiöi-

den kaupallisista intresseistä riippumaton musiikkijournalisti ensisijaisena tarkoituksenaan tiedonvälitys. Musiikkijournalismista ei voitaisi puhua, mikäli kansitekstin on kirjoittanut levy-yhtiön edustaja.

Ilmeisesti jo oman esimerkkinsä toivottomuutta säikähtäneenä Lehtiranta lopulta taipuu hyvinkin tarkasti määrittelemään musiikkijournalismin. Käsitteellisen problematisoinnin tarpeellisuutta lisää havainto siitä, että käsitteet musiikkijournalismi ja -kritiikki ovat pahasti sekoittuneet. Käsitteiden distinktion epäselvyydestä johtuu, että musiikkikritiikki, joka on vain yksi musiikkijournalismin osa-alueista, on saanut tarpeettoman paljon huomiota osakseen.

Lehtiranta esittää kahdeksankohtaisen luettelon musiikkijournalismin kohtalonkysymyksistä, joihin myös itse vastaa. Tuloksena on mielestäni varsin kattava musiikkijournalismin määritelmä tärkeimpine tehtävineen, kriteereineen jne. Tiiviissä muodossa musiikkijournalismin voisi määrittellä kolmen "ällän" kriteerin mukaan luotettavaksi, luettavaksi ja lahjomattomaksi musiikkia käsitteleväksi informaatioksi, joka on suunnattu laajalle ja rajaamattomalle joukkoyleisölle.

Lehtirannan esseiden problematiikka puolustaa hyvin paikkaansa antologian alussa. Esseiden synnyttämät suuret jatko-odotukset kuitenkin musertuvat Martti Soramäen tekstiä lukiessa. Soramäki lähtee pyörittelemään mielestäni tässä yhteydessä varsin triviaalia ajatusta siitä, miten radiosta on tullut David Sarnoffin näkyjen kaltainen joka kodin laite. Soramäki etenee jonkinlaisen jatkuvan kehityksen mallin mukaisesti esitellen musiikin levitystekniikkaa savilevyistä CD-soittimeen ja HDTV:stä digitaaliseen radiotekniikkaan. Soramäen keskittyessä korostamaan Yleisradion merkitystä radion ja musiikin suuressa tulevaisuudessa muistuu mieleen, että Soramäki on Yleisradion viestinnän kehitysryhmän päällikkö.

Pettymistä lisää edelleen Tapio Lipposen esse, joka tekee tutkimusmatkan

radiomusiikin tilastoihin grammeihin ja käppyröihin. Aluksi esse tuntuu täydentävän kiitettävästi Soramäen jälkeensä jättämää tyhjiötä, mutta loppupuoliskon tarkastelu takertuu mielestäni liikaa Gramexin ja radioiden väliseen kiistan tarkasteluun. Tuloksena on vahva epäätietoisuus siitä, mistä esseekokoelmassa alunperin pitikään olla kysymys.

Mallit ja esimerkit

Merja Hurri käsittelee musiikkijournalismia teoreettiselta kannalta tutkimuskohteena. Esseiden keskeisintä antia on musiikkijournalismin sijoittuminen yleiseen kulttuurijournalismin kenttään. Hurri osoittaa, kuinka musiikkijournalismi edustaa Suomen oloissa poikkeuksellisen suurta osaa esimerkiksi sanomalehtien kulttuuriosastojen kirjoittelusta. Hurri raapaisee samalla myös antologiassa esiintyvän asetelman pintaa: Musiikkijournalismi on taide- ja konserttikeskistä sekä miesvaltaista. Populaarimusiikki voidaan hyvällä syyllä lukea kulttuuriosastojen perifeerisiin taidelajeihin. Tästä johtunee, että antologia keskittyy juuri taide- eli klassiseen musiikkiin. Tämä seikka on toisaalta täysin ymmärrettävä, mutta samalla myös valitettavalla tavalla vinoutunut asetelmaa ylläpitävä.

Hurrin teoreettinen anti jatkuu yhtä kiitettävällä tavalla erilaisten kritiikin mallien muodossa. Mallit tuovat esille käytävissä olevan tiedotusvälineen merkityksen. Nk. journalistisessa kritiikissä kritiikko on Hurrin mukaan sitoutunut noudattamaan edustamansa välineen linjaa. Vaikka musiikki onkin taiteen lajeista epäpoliittisimpia, on suomalaisen musiikkijournalismin historiassa myös lukuisia esimerkkejä ideologisesti värityneestä musiikkikritiikistä, toteaa Hurri.

Sirpa Koironen tarkastelee esseessään väitettä, jonka mukaan musiikkiarvostelujen kieli on vaikeaselkoinen. Tahdomattaankin Koironen tekee itsestään käyvän esimerkin. Kielitieteilijän antaumuksella hän syyllistyy itse vaikeaan

kielen käyttöön. Erityisellä tavalla lukijaa loukkaavaksi koin pitkät englanninkieliset sitaatit, joiden asiallista sisältöä Koiranen ei vaivautunut suomentamaan. Koiranen tulee esseessään tulokseen, jonka mukaan musiikkiarvostelujen kieli ei ole pintatasolla vaikeaselkoista. Hyvä niin.

Kritiikin kritiikki

Jukka Sarjala aloittaa musiikkikritiikin historian tutkimisen mielekkyyttä tarkastelevan esseensä lainauksella Kritiikin Uutisista vuodelta 1985: *"Suomalainen musiikkikritiikki on ihmiskunnan kehityksen kannalta haitallinen ja ohimenevä ilmiö."* Sarjala toteaa kritiikin kritiikkiä esiintyneen jo 1800-luvun alkupuolella, tosin suuremmissa mittakaavassa vasta toisen maailmansodan jälkeen. Kritiikin kritiikin luonteeseen on Sarjalan mukaan aina kuulunut, että arvostelijoita on tarpeen mukaan jaettu sankareihin ja konniin. Kritiikin historia voidaan ajoittain tulkita epäonnistuneiden taiteilijoiden tai pöyristyttyvien virhearviointien varsinkin luetteloksi. Sarjala näyttäisi lupaa- van lukijalle tarinan kritiikin sankareista ja konnista sekä surullisista taiteilijakohtaloista. Esse kuitenkin keskittyy tarkastelemaan suomalaisen musiikkikritiikin historiaa yksittäisten kriitikkojen osalta.

Erik Ahonen tekee sen sijaan sen, minkä Sarjala jättää tekemättä. Ahosen esse on mehevä kuvaus vuonna 1985 kuolleen itävaltalais-englantilaisen Hans Kellerin kritiikin kritiikistä. Kellerin mukaan kaikki kriitikot ovat konnia. Kellerin avainkäsite on "phony profession", huijariammatti. Kriteerejä huijariammattilille on kolme: ammatin täytyy olla arvostettu, sen täytyy luoda vakavia ongelmia, joiden ratkaisemisessa se aina epäonnistuu, ja lopulta siihen pitää kuulua kyky kritisoida jotakin tai jotakuta. Kriitikot, toimittajat, opettajat, tutkijat ... Huijareita kaikki. Taidekritiikki on Kellerin mukaan keskeisin huijariammattilainen sitten keskiajan noitienpaljastajien. Kriitikoilla on huijariammattin suoma jumalallinen

oikeus tietää kaikki aina paremmin kuin muut.

Taidekritiikon vaikutusvalta perustuu Kellerin mukaan nimenomaan painetun sanan mustaan magiaan, sillä kriitikon "kompetenssi" ei sittenkään ole hänen kaikkein keskeisin työvälineensä. Pikemminkin kriitikko, journalisti, luo uskottavuuden tekstinsä voimalla. Musiikkiarvostelu on siis uskottavaksi tehtyä tekstiä kovan uutisen tavoin. Kunniotusta ei siis osoitetaakaan kriitikolle, vaan tiedotusvälineiden edustajalle.

Ahonen kirjoittaa lopuksi viime aikoina havaitsemastaan kritiikkivihamielisyydestä. Vihamielisyyden syyksi hän esittää osittain uuden musikkosukupolven entistä tarkempaa mediatietoisuutta. Koulutetut taiteilijat kykenevät entistä tehokkaammin manipuloimaan julkista imagoaan haluamaansa suuntaan. Silti kritiikki on edelleen musiikkijournalismin alue, johon he eivät pysty vaikuttamaan. Siksi he eivät siedä kritiikkiä, esittää Ahonen.

Hyveitä ja valtaa

Käytännöllisen filosofian professori Juhani Pietarinen ja yhdysvaltalainen kappellimestari David Blum pureutuvat kumpainenkin esseissään musiikkijournalismin eettisiin kysymyksiin. Pietarinen johtaa analogian lääkintäetiikkaan. Lääkärit tekevät abortteja. Onko se moraalisesti oikein? Mikä oikeuttaa heidät siihen? Ovatko he joissakin tapauksissa veloitettuja tekemään abortteja? Samat kysymykset voidaan Pietarisen mukaan esittää myös kriitikoille. Vaikutusvaltaiset kriitikot tekevät "abortteja" murskaamalla syntyvässä olevan säveltäjän tai taiteilijan uran. Voitaisiko ajatella, että kriitikko toteuttaa aktiivista eutanasiaa tuhoamalla sävellyksiä ja taiteilijoita, jotka eivät ole "elämisen arvoisia". Abortti lääketieteessä ja taiteessa on monisyninen eettinen ongelma kumpaisessakin. Hyveellinen musiikkijournalismi on vastuullista: Kriitikon tulee olla rehellinen itselleen ja yleisölleen sekä ehdottoman peloton. Kos-

kemattomuus ei integriteetti kuuluu myös hyveellisen kriitikon ominaisuuksiin.

David Blumin mukaan musiikkijournalistin vallanhalu on ihmisluonnon perusominaisuus. Kritiikki vallankäytön välineenä on tehokkaimmasta päästä. Sveitsiläinen psykiatri Adolf Guggenbühl-Craig kirjoittaa:

"Yleensä ottaen vallanvietti saa virrata vapaimmin, kun se voi oleskella objektiivisen ja moraalisen rehtyden suojuissa. Ihmiset ovat julmimmillaan, kun he voivat käyttää julmuutta pyrkiessään 'hyvään'."

Kaikkein suurimmat taiteelliset teulaukset on Blumin mielestä tehty juuri hyvää tahtoen. Blum allekirjoittaa siis Pietarisen lääkintäeettisen analogian. Samalla hän liittyy Hans Kellerin kerhoon pitämällä kritiikoita eräänlaisina huijarilääkäreinä.

Tavoite jäi saavuttamatta

Esseekoelma ei ikävä kyllä saavuta tavoitettaan olla ensimmäinen suomalainen kokonaisuus musiikkijournalismin. Kirja käsittelee nimittäin aivan liikaa pelkkää musiikkikritiikkiä. Erkki Lehtirannan suurella vaivalla luoma musiikkijournalismin käsitteellinen erottelu ei esseekoelmassa toteudu, sillä suurin osa kirjoittajista lipuu esseissään väijäämättömästi kohti musiikkikritiikin karikkoa.

Kirjan korkeakulttuurisesta ja klassisesta painotteisuudesta ei ole epäilystäkään. Muutamaa poikkeusta lukuunottamatta kirjoittajat kuuluvat musiikilliseen eliittiin, mikä luonnollisesti rajoittaa näkemysten laveutta. Esseekoelma on hyvä esimerkki siitä, miten itseään voi näennäisen avoimesti kritisoida tulematonta lopulta juurikaan kritisoiduksi. Musiikkijournalistien elitististä asemaa kuvaavat esseet pikemmin lisäävät ammattikunnan elitistisyyttä. Itsensä "haukkuminen" kääntyy itsekunniotuksen kohentamiseksi.

Ari Kivimäki